

האם על אנשי צוות רפואי לצום בתשעה באב נדחה?

כתב הרמב"ם¹ תענית ציבור היא מצוות עשה מדברי סופרים ותקנת הנביאים. חובת התענית מדברי הנביאים היא בזמן ש'אין שלום', אך בזמן שיש שלום מבואר בגמרא כי 'רצו מתענין, רצו אין מתענין'. מכך יש להחריג את תענית תשעה באב, המחייבת לכל הדעות לעולם ברמת החיוב הגבוהה יותר. הראשונים והאחרונים נחלקו אם בימינו חיוב התענית הוא 'מנהג' כי הציבור 'רצו' או שמא החיוב הוא כי ימינו הם ימים בהם 'אין שלום'. יש שבארו כי אף אם החיוב הוא מתקנת הנביאים פרטי החיוב מבוססים על מה שקיבלו זאת עליהם ישראל, ואין להשוות את כל פרטי החיוב בצומות לדיני 'תשעה באב' שבו חובת התענית היא גמורה², ויש שהוסיפו כי אף אם החיוב הוא מדין 'מנהג' אין זה כמנהג של איסור אכילת קטניות וכיוצא בזה, אלא כל עוד נהגו בזה יש בקיום התענית מצווה מדברי נביאים.

למרות האמור, כידוע, דינו של תשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון קל יותר מתשעה באב שחל בזמנו, כך לדוגמה כתבו הפוסקים כי מעוברות ומניקות, שחייבות בתענית תשעה באב, פטורות מהצום כאשר תשעה באב נדחה³, כדין שאר הצומות הקלים (כמו י"ז בתמוז).

בשאר צומות שאינם תשעה באב, פסק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁴, כי אנשי צוות רפואי המרגישים כי התענית עלולה לפגוע ביכולת התפקוד התקין שלהם, פטורים מלצום. כשם שהחולה שאין בו סכנה פטור מן הצום, כך פטור הצוות הרפואי המטפל בו, ואשר יכולתו לתפקד כראוי תיפגע בעקבות הצום. באנשי צוות רפואי שיש סבירות שיצטרכו לעסוק במקרים הכרוכים

¹ תענית פ"א הל' ג'

² העמק שאלה

³ שו"ת שבות יעקב ח"ג סימן ל"ז

⁴ מדריך הלכתי לאחיות בבתי חולים לשבתות וחגים.

בפיקוח נפש ההיתר ברור עוד יותר, שהרי אפילו ספק פיקוח נפש דוחה כל עבירות שבתורה (כמובן, שנדרשת סבירות נורמלית שבמסגרת התפקיד יכולים להופיע מקרים כאלו).

כמובן, שכל רופא צריך לשקול את הסבירות שיכולת התפקוד שלו תיפגע משמעותית בעקבות הצום. כך לדוגמה, רופא משפחה המקבל קהל במרפאת קופת החולים בשעות הבוקר, אינו יכול להורות היתר לעצמו שלא לצום, כמובן. כך גם אם ביכולתו להחליף משמרת. הדברים אמורים באופן בסיסי על חברי צוות רפואי בבית החולים שזוהי המשמרת שלהם והשאלה עבורם היא קונקרטי: האם להעביר את המשמרת בחדר המיון, נניח, בצום, למרות שהדבר יגרום לירידה ביכולת התפקוד של הרופא, או שלא לצום? במקרים כאלה, יתכן שיש להקל לרופא שלא לצום.

שאלה מעניינת בהקשר זה בוחנת כיצד הדין ברופא תורן, שאיננו מיועד לעבודה במהלך הצום, אך נמצא בעתודה, כך שבמקרה בו יהיה צורך בתגבור – הוא יוכל להגיש את עזרתו.

יתכן שיש להביא לכך מקור מעניין, בהשוואה לדינם של אנשי העתודה בעבודת בית המקדש. כידוע, עבודת בית המקדש מתחלקת למשמרות, כאשר ישנם אנשי בית אב העובדים בתורם, וישנם אנשי המשמר שתפקידם לשמש ככוח עזר בעת הצורך. במשנה נאמר⁵, כי אנשי המשמר אינם מתענים בתענית ציבור, על אף שאינם מיועדים כרגע לעבודה, וביאר רש"י שם מאחר ואם ייחלשו מחמת התענית, לא יוכלו לבצע את עבודתם נאמנה אם וכאשר ייקראו לסייע במלאכת בית המקדש.

יתכן לדמות שגם בצוותים רפואיים יש להתייחס לכוח העתודה כחלק מהצוות הרפואי, כך שכלל שהצוות הרפואי יהיה פטור מלצום – כך גם יהיה דינם של אנשי העתודה. זהו חידוש גדול, ולצורך פסיקת ההלכה למעשה יש לשאול רב מוסמך, אך זו בהחלט נקודה מעניינת למחשבה.

⁵ תענית דף טו ע"ב